

מראי מקומות- עבודה זרה נ"ד

התורה) דכ' דמהא דהרמב"ם אינו מחלק בזה, משמע דבכל אופן חייב למסור נפשו שלא להרוג, אף אם משליכין אותו על תנוק. וביאר דנח' תוס' והרמב"ם במה דאמרי' דבשפיכות דמים אמרי' מאי חזית דדמך סומק טפי מדמא דחבריק, דתוס' ס"ל דכיון דסברא דהוא דמאי חזית, וכו', ממילא שב ואל תעשה עדיף, דגם מאי חזית דדמה ידי' סומק טפי מדמא ידי', וא"כ אם אינו עושה כלום בידיהם להרוג התנוק, אינו חייב למסור נפשו שלא לעבור על רציחה. אבל הרמב"ם ס"ל דמכח סברא דמאי חזית דדמך סומק טפי מדמא ידי', ממילא אין כאן כח של דחיית האיסור, וממילא אין הדין של וחי בהם דוחה האיסור רציחה, ואינו יכול לעבור האיסור רציחה אפי' בשב ואל תעשה.

(ג) **הא בצנעא, הא בפרהסיא- כ' תוס' דלכאו'** משמע דס"ל לרבא דאונס בצנעא אין לו למסור עצמו למיתה אפי' בג' חמורות. אבל כ' דודאי אין לומר כן, וכ' דרבא בא ליישב הברייתא אף לשי' ר' ישמעאל דס"ל כן. ועוד כ' בשם ר' משה מקוצי דרבא ס"ל דאף דאפי' בצנעא צריך למסור נפשו, אבל מ"מ אינו עובר לא תעבדם אלא ובכל נפשך, ולכן אי"ז נחשב נעבד. אבל ע' בתוס' רי"ד דכ' דמסוגיין מבואר דרבא פסק כר' ישמעאל, דאף בג' חמורות אינו צריך למסור נפשו אלא בפרהסיא, וכ' דלכאו' קיי"ל כרבא שהוא בתרא, וכ' להק' על פסק הבה"ג והר"י דפסקו דבג' חמורות צריך למסור נפשו אף בצנעא.

(ד) **האי בימוס בעלמא הוא דשויה- פרש"י,** ובעלי חיים לא מתסרי משום משמשי עבודת כוכבים. וכ' הרמב"ן דלכאו' כוונת רש"י לומר דלא מיעט הכתוב מקרבן אלא נעבד ומוקצה, אבל משמשי לא למדנו. ותמה, שהרי אמרו דהמשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה, עשה בה מעשה אסרה, דהיינו אף להדיוט, וא"כ איסור משמשי נמי, הו"ל ליאסר במעשה בין להדיוט בין לגבוה. ולכן פי' הרמב"ן דקו' הגמ' הוא על הלשון,

(א) **מתקיף לה ר' זירא, אונס רחמנא פטרי- הק' תוס',** נהי דפטור בדיעבד אם עבר ועבד באונס, אבל לכתחלה חייב למסור נפשו שלא לעבור ע"ז, וא"כ למה לא יאסר מטעם נעבד, דהא בפרהסיא קרי לה רבא נעבד אע"ג דפטור בדיעבד, משום דלכתחלה חייב למסור נפשו. ותי' דאח"כ, בזה גופא פליגי רבא ור' זירא, ר' זירא ס"ל דכיון דפטור בדיעבד, ממילא אינו נחשב נעבד, ורבא ס"ל דכיון דלכתחלה חייב למסור נפשו, ממילא נחשב נעבד אם עובר ועובד. וביתר ביאור כ' הריטב"א, דר' זירא ס"ל דכיון דפטור אם עובד ע"ז באונס, א"כ אינו עובר האיסור דלא תעבדם, ורק שמצווה ליהרג משום קידוש השם, וכיון שאינו עובר בלא תעבדם, א"כ ממילא אינו נחשב נעבד. אבל רבא סבר דכיון דמחוייב ליהרג, ממילא נחשב עובד ע"ז, וממילא נחשב נעבד. **אולם ע' בשו"ת חמדת שלמה (או"ח ל"ח, ז') שביאר המח' באו"א, דר' זירא ס"ל דמה דא"י דאונס רחמנא פטרי' היינו לומר דמעשה שלו דנעשה באונס לא חשיב מעשה בכלל, ומשמע דס"ל בשי' רבא דשפיר הוי מעשה שלו מעשה, רק דפטור מעונשין, וא"כ ס"ל לרבא דנחשב נעבד ואסור.**

(ב) **דכתי' ולנערה לא תעשה דבר- הק' תוס',** מה ראי' הביא מהתם דמה שנעשה באונס אינו כעובר העבירה, הרי הנערה פטורה משום דקרקע עולם היא, ואין צריך להא דאנוסה היא. ותי' דמשום קרקע עולם אינה פטורה כלל, דקרקע עולם הוי סברא רק לענין אם צריכה למסור עצמה או לא, דאם קרקע עולם היא, אז אינה צריכה למסור נפשה שלא לעבור גילוי עריות, אבל אם עוברת ברצון, ודאי חייבת מיתה אע"פ שקרקע עולם היא. וא"כ, אם לא הא דפטורה מדין אונס, לא הי' מהני כלל מה שקרקע עולם היא. וכ' דזה ילפי' מרציחה, דשם אין טעם למסור נפשו אלא שלא יהרוג בידים, אבל היכא דלא עביד מעשה, כגון שמשליכין אותו על התנוק, אז אינו חייב למסור עצמו להציל התינוק. **וע' בחי' הגר"ח על הרמב"ם (הל' יסודי**

אינו מבטלן. ולזה השיב להן דמשום מה שאיזה שוטים עושים, אין הקב"ה מבטל דבר שיש בו צורך לכל העולם. **וע"ע בתורת חיים** דביאר קושייתם באו"א, דודאי לא הי' ק' להם למה אין הקב"ה עושים נסים לבטל כל הע"ז כמו שעשה בשעת יציאת מצרים, אלא הקו' הוא על אותן ע"ז שהיו מימים קדמונים, אשר נעשו על פי כשפים ומעוננים, על זה הקשו דכיון דאין הקב"ה רוצה באותן ע"ז, למה אינו מבטל הכוחות, וממילא לא יהיו יכולין ליתן כוחות אלו להע"ז. וע"ז השיב להן דגם מחמה ולבנה וצבאי השמים מושכין כוחות אלו, ואי אפשר לבטל אותן הכחות, כיון שהן צורך העולם.

(ט) **למה אינו מבטלה- כ' העיון יעקב**, דלא הי' נוח להו לחכמים לתרץ ולומר דלא מבטלה כדי שהפורשים ממנה יקבלו שכר, שהרי כבר אמרו אנשי כנסת הגדולה לא איהו בעינן ולא אגריהו בעינן.

(י) **אמרו להן אף אנו מחזיקין ידי עובדיהן, וכו'-** הק' **המהרש"א**, למה נאמר דמחזיקין ידי העובדי כוכבים אם לא מבטלן, הרי כבר אמרו דמה שאין יכולים לבטל החמה וכו' הוא משום שאין מבטלין מה שהוא צורך להעולם משום אותם שוטים שעובדים אותן, וא"כ איך מביאין ראי' דאמת אתם במה שביטלם הם שאין בהם צורך העולם. ותי' שעובדיהם יאמרו דהא גופא, כיון שיש בהם צורך ולא ביטלן, ע"כ שיש לעובדם, אבל עכשיו דגם מה שאין להם שום צורך לא ביטלם, א"כ אין יכולים להביא שום ראי' מהא דלא ביטלם שיש לעובדם.

(יא) **א"ל כלב אתה קורא אותה, מת אתה קורא אותה, א"כ יאבדנה מן העולם- הק' המהרש"א**, אדרבה, הרי כבר אמר דאין הקב"ה עושה מלחמה עם המתים. ותי' דאותו פילוסוף הי' מודה למה שאמרו הזקנים במתני' דבדבר הצורך לעולם אין הקב"ה מבטלה מפני השוטים. והשתא קאמר, דכיון דאתה קורא כלב מת, א"כ אפי' אם אין הקב"ה עושה מלחמה עם המתים, מ"מ יאבדנה כדי שלא יטעו אחריה, כיון שאינו צורך לעולם כלל, כמו כלב מת. וע"ז השיב

דהאיך אמרי' דנעבד הוא, הרי אי"ז נעבד, אלא בימוס בעלמא שוי'.

(ה) **כגון שנסך לה בין קרניה דעביד בה מעשה- פי' הריטב"א**, דמיירי כגון שעשה בה מעשה ניכר, כגון שחקק בקרניה מקום לנסוך, וקמ"ל דאע"ג דלא עשה בה מעשה בגופה של בהמה ממש, הרי הוא מעשה גמור כיון שהוא מגופה.

(ו) **עשה בה מעשה אסרה- כ' הריטב"א בשם הרמב"ם** דאפי' ע"י מעשה אינה נאסרת אלא לגבוה, אלא דחולק עליו הריטב"א, וכו' שהוא סוגיא בחולין (מ). דמבואר דאפי' להדיוט אסור, וכשי' זו כ' ג"כ תוס' כאן (ד"ה היתה).

(ז) **אע"פ שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, חפר בה בורות שיחין ומערות אסרה- פרש"י**, אם חפר בה בורות לע"ז, אף להדיוט אסור. והעיר הריטב"א, למה צריך להיות דחפר בה לשם ע"ז, הרי כל מה שצריך לחפור בה הוא כדי שיהי' בה תפיסת ידי אדם, ולאפוקי לקרקע עולם זה מדין מחובר. וא"כ, אפי' אם לא עשה כן לשם ע"ז, סכ"ס הא נפקא לי' מדין מחובר לקרקע ושוב לא הוי דומה להר. וכו' ויש לתרץ דכל שהדבר הנעבד נתלש לגמרי, ודאי אסור אע"פ שלא נתלש לשם ע"ז, כיון דהשתחוה לו בתלוש, אבל בזו שעדיין קרקע עולם מחובר' כתחלתה, וחפירת בור אינו מעשה אלא למקום הבור דלית בי' משהא אלא אוריא בעלמא, לא מתסרה בהשתחוה משום מעשה שעשה במקצתו אלא בשעשה אותו מעשה לשם ע"ז, ועל דעת לאסור הקרקע כולו שעשאו נעבד.... וכן נכון, שאם לא כן אין לך קרקע עולם שאינו נאסר, שהרי יש כמה בורות, וסדנא דארעא חד הוא".

(ח) **אם אין רצונו בעבודת כוכבים, למה אינו מבטלה- פי' הרא"ה**, דגם הם מודים דהקב"ה אדון על הכל ובידו לבטל הכל, אלא דסבירא להו דהקב"ה נתן כוחות לכוכבים וכדו' להרע או להיטיב, וסבורים שרצונו יתברך הוא שיעבוד לאותו כח. ומביאים ראי' לזה, דאילו לא הי' חפץ במה שעובדים אותן, למה

דאילו היו עובדים רק דברים שאין להם צורך
לעולם כלל ככלב מת, אה"נ הי' מבטלה,
אבל כיון דעובדין לחמה ואי אפשר לבטל,
א"כ אין לבטל גם אלו כדאי' במתני', דאף
אנו מחזיקין וכו'.